

Ukázky redakční práce na přípravě „Historického slovníku české právní terminologie“

(Hesla trestněprávní)

Vladimír Růžička

Závažné aktuální úkoly vyžadující okamžitého zpracování, jež Kabinetu (oddělení) dějin státu a práva v ČSSR Ústavu státu a práva ČSAV připadly ve třetí pětiletce,¹ odsunuly částečně úkol plánovaný tímto pracovištěm již od jeho vzniku, tj. přípravu „Historického slovníku české právní terminologie“ (v dalším HISP). Odsunutí těchto prací neznamenal však jejich přerušení. V přítomné době jsou — kromě některých úseků práce, probíhajících průběžně — v chodu četné další, jako je zejména systematické doplňování dosavadního materiálu právní terminologií z období *kapitalismu*, pořízení předběžného hesláře pro diskusi, excerpce právnických výrazů objevujících se ve starších neprávnických pramenech aj.²

Z podnětu, jenž vyplynul z provozní porady pracovníků Kabinetu konané v r. 1960, bylo konečně přikročeno i k redakčnímu zpracování a vydání určité skupiny hesel — na ukázkou a k eventuálním připomínkám. Zvolena k tomu především jako nejvhodnější terminologie trestněprávní. Na termínech vztahujících se právě k institucím trestního práva si můžeme totiž zvláště přesvědčivě doložit, že politické a právní instituce jsou odrazem ekonomiky společnosti a výsledkem třídního boje, jak o tom v souvislosti s HISPem bylo již vícekrát psáno.³

Předběžně je možno zde poukázat na některé termíny, jež jsou jasnými

¹ Jde tu o kolektivní dílo *„Dějiny státu a práva v Československu v epoše kapitalismu, zejména v předmnichovské republice“*, o němž viz informace v *„Právněhistorických studiích“*, VII/1961, str. 362—363.

² Již v dnešním stadiu zpracování poskytuje HISP platné služby vědě. Těší se zájmu nejen četných pracovišť akademických i neakademických, ale s jeho materiálem pracovali i badatelé zahraniční. Zájem o HISP projevila několikrát i cizina. Důležitost a potřebu jeho zpracování pro polskou právní historii zdůraznil již v letech 1957 a 1958 Jul. Bardach (Czasopismo prawnohistoryczne IX/1957, 1 a X/1958, 2. Významu HISPu věnoval dále pozornost obsáhlý článek Wład. Sobocińskiego, *Prace nad historycznym słownikiem czeskiej terminologii prawnej (HISP) a polska leksykografia prawna* (CPH, XI/1959, 1).

³ Viz např.: *„Právněhistorické studie“*, II/1956, str. 73, *Pravidla pracovního postupu při přípravě Historického slovníku právní terminologie v Československu* (HISP).

doklady třídnosti feudálního i buržoazního práva.⁴ Pro dobu feudální jsou to např. hesla: právo útrpné, hlava, políček.⁵ V období kapitalismu sloužily buržoazii k perzekuci dělnického hnutí a k upevnění třídního panství mj. delikty: pobuřování, pozdvižení, vyhrožování nebezpečné, vzbouření. V imperialistickém stadiu kapitalismu používala buržoazie k potlačení revoluční aktivity dělnictva zejména deliktů označených jako rušení obecného míru, sdružování státu nepřátelské, schvalování trestných činů, útisk i dalších.⁶

Ve smyslu „Pravidel pracovního postupu při přípravě HISPu“⁷ bylo i při zpracování této tematiky přihlíženo k tomu, aby zde byly zachyceny jak termíny dnes již neznámé (přeboj, ranné), tak i termíny dodnes sice běžně používané, ale jichž starý smysl zmizel (hlava, hrdost, jistina, lání, očista, plen, pokora, pomsta, sok). Přihlédnuto bylo zčásti i k frazeologii (obdržeti súd s křivdú, hleděti mocí někoho aj.). Některé termíny (gratia, jistina) měly více právních významů, zde však byly zpravidla vzaty v úvahu ty z nich, jež měly nějaký vztah k trestnímu právu.

K úpravě hesel: Za heslovým slovem jsou vždy uvedeny ekvivalenty stejno- i cizojazyčné, jež v některých případech nahrazují i výklad, po nich následuje vlastní výklad, popřípadě, má-li dotyčná právní instituce významů více, výklady všechny (pokud se vztahují k trestnímu právu). Za výkladem uvedeno místo výskytu hesla (event. více takových míst) s příslušným citátem. Tam, kde uváděný výraz je pozdějším překladem, je datum původního textu označeno ležatým křížkem a po pomlčce uvedena doba jeho překladu. U některých hesel není podán výklad vůbec. Je to buď proto, že jde o hesla naprosto jasná a srozumitelná již z textu (někdy jde přímo o definici), nebo vyložená již dostatečně připojenými ekvivalenty. Grafický znak — malý plný kruh — označuje frazeologii k dotyčnému heslovému slovu, kosočtverec pak zvláštní případy heslového slova (krádež denní, krádež tejná, kvalt na dům aj.). Heslo uzavírají odkazy na hesla

⁴ Nehledíme v této souvislosti např. k ryze procesnímu heslu „poháněti“, ukazujícímu mj. závislost poddaného na pánovi (poddaný jednak vůbec nemohl žalovati pána, jednak i ve vlastní věci mohl žalovati jen pánovým prostřednictvím).

⁵ Šlechtic nemohl být „tázán“ právem útrpným. Výše odškodného placeného pachatelem přátelům zabitého (za hlavu) řídila se společenským postavením zabitého. Za sedláka (chlapa) bylo odškodné 5, za zemana 50 a za pána dokonce 500 hřiven grošů kromě naturálií. (Srov. V. Brandl, *Kniha Drnovská*, str. 101—102, Brno, 1868). Proti tomuto třídnímu oceňování vystupoval ostře r. 1414 již Hus (Srov. K. J. Erben, *Mistra Jana Husí sebrané spisy české*, [I—III] 1865—1868; viz sv. II. [Postilla], str. 283. Jestliže „chlap“ dal políček šlechtici, byl mu za to odevzdán na milost a nemilost, urazil-li však políčkem šlechtice šlechtice, platily předpisy daleko mírnější.)

⁶ Srov.: Leonard Bianchi, *Súdna perzekúcia robotníckeho hnutia na Slovensku podľa zákona na ochranu republiky*, Bratislava, 1955, str. 85. Nejčastěji, jak dokládá Bianchi, byl využíván § 14 (rušení obecného míru).

⁷ Viz „*Právněhistorická studie*“, II/1956, str. 74.

příbuzná, jež byla vybrána z celkového heslového materiálu HISPu. Od-
děleny jsou šipkou.

amnestie *amnestia, amniscia*, pardon, udělení milosti, *hromadné pro-
minutí nebo zmírnění trestů* SnČes XV/2 111 (1611): rady a některéj
osoby z arestu aby byly propuštěni a generální odpuštění a amniscia aby
byla . . . ; Ther 17 2 (1769); § 3 odst. 1. Úst. list. 121/20 ↗ *amnestovanec,
amnestovati*.

cedule zrádná hanopis, spisek zrádný, libellus famosus, Famoslibellus,
Pasquill, Schandbrief, Schmähbrief, Schmähkarte 1. *list urážlivý, na cti
utrhačný* SnČes II 277 (1547): . . . kdožby . . . nalezen byl, ježto by takové
zrádné cedule spisoval, lepal nebo metal a kladl, . . . takový každý má bez
milosti čtvrcen býti jako zrádce, . . . ; Ther 101 1 (1769): Nejhorší a nej-
ohyznější způsob křivd a urážení od oných se páchá, kteří někoho skrze
hanlivé a zrádné cedule a potupné listy zomyslně a zlosynně urážejí . . .
2. *pobuřující protistátní leták* Jos XIX 40 (1708): Kdožby k ztenčení ve-
lebnosti naší neb k potupě našich zemských úředníků a rad nebo proti
komukoliv jinému zrádné cedule, to jest potupné a hanebné psaní psal,
dělal, . . . roztrušoval a veřejně zavěšoval . . . , ten . . . vždy . . . mečem aneb
. . . na těle trestán . . .

cizoložství *cizoložstvo* porušení cizího lože, adulterium, Ehebruch,
*vědomá mimomanželská soulož dvou osob, z nich alespoň jedna je v plat-
ném svazku manželském* CestMand 25 18 37; AČ III 200 (1416): Přivedl
Josefa, kteréhož . . . pán jeho pro podezření cizoložstva do žaláře uvrhl;
Kold M 29: Adulterium, vel lex Julia, cizoložstvo, kteréž jest porušení lože
cizího. A to cizoložstvo vlastně působí a děje se s ženou, kterážby muže
svého měla, aneb muž zase, manželku svou vlastní máje, s cizí ženou by
obýval. Pokuta hrdla ztracení; Ther 77-1 (1769): Cizoložstvo jest zlosynně
uražení manželské věrnosti skrze tělesné smíšení s jinou osobou ↗ *cizo-
ložiti, cizoložník*.

conspiratio *conspirati* confoederatio, liga, šibalstvo, tovaryšství, *spik-
nutí (povstalecký spolek)* Reg II 433 (1276): Si vero conspirationi huius-
modi motu proprlo per nos facte aliquis ex nobis transgressor repertus
exstiterit, . . . ; JRM I XVI 9 310; CDM VII 151 (1338) ↗ *conspirare, con-
spirator*.

crimen laesae maiestatis úraz duostojenství královského, urážka nej-
vyššího důstojenství, urážka nejvyšší královské velebnosti, Beleidigung
höchster Majestät, *urážka panovníka a státu* RTT II 330 F 16 (1464): . . .

Berka ... Jiřího krále ... hanebnými řečmi, i psaními nevinně haněl jest, skrze kterýžto neřád upadl jest u vinu, kteráž v právě slove crimen lese majestatis, to jest úraz duostojenství královského, pro kterýžto vinu, ... hrdlo i zboží ztratiti má.

culpa emenda, mulcta, poena 1. *trestný čin* CDB II 289 (1226): ... occasione illius culpe, quae hlaua vulgariter nominatur ... ; Reg III 402 (1325): Omnis etiam culpa, quae in dictis bonis commissa fuerit, iudicari debet per d. H. ... 2. *procesní poplatek (pokuta)* CDM IV 169 (1276): Habebit etiam prefatus iudex tertium denarium de culpis; Reg II 336 (1273): Otakarus ... donat ... omnes culpas et mulctas siue penas pecuniarias ... 3. *soudní pře* CDB II 246 (1223): ... Item omnes culpas secundum quod hactenus inter se et apud ipsos iudicarunt, fratre nostro concedente, concedimus ipsis secundum suas consuetudines iudicare ... 4. *nedbalost* CJB IV/5 76: Damnum ex lege Aquilia dicitur, quando quis dolo, culpa vel iniuria, servum aut quadrupedem alterius occidit, vulneraverit ... + ~

grandis culpa capitalis, c. maior, vina větší, *těžký hrdelní delikt* CDB II 201 (1221): ... et si quis de hominibus, episcopatus vel ecclesie Pragensis furtum vel rapinam vel aliam huiusmodi grandem culpam perpetraverit, ... / *culpabilis, culpare, culpatio, vina*.

culpare *obviníti* CJB I 73 (1243): ... quicunque aliquem de homicidio vel de invasione domus ... culpaverit ... ; UbBudw I 68 (1356) / *culpa, culpatio*.

čarodějnictví čáry, kouzelnictví, kouzla, magia, sortilegium, Hexerei, Zauberei Kold O II 335: Magia sive sortilegium, to jest, čarodějnictví ..., pokutou meče aneb upálením na pohlaví mužském a na pohlaví ženském zahrabáním, aneb též upálením ztrestána býti mají; Ther 58 1 (1769) / *čarodějnice, čarovati, čáry*.

facinus crimen, lotrovství, prohřešení, vejstupek, *trestný čin* Reg II 368 (1274): Sed nec in hoc solum dictus Joachinnus criminus esse dinoscitur, verum etiam aliorum plurium reus facinorum prohibetur / *facinorosus*.

faleš lest, padělání (listiny, peněz), crimen falsi, falsitas, Falschheit, Verfälschung, *obecné označení různých druhů podvodného jednání* Kold O V 336: Crimen falsi, faleš všeliká, kteráž se působí, když pravda lstně a podvodně v lež se proměňuje. Kterážto faleš čtverým způsobem se děje. Řečí ... písmem ... skutkem ... požíváním ... ; OZZČ L VIII 358: Nařknutý

z listu falešného, kdyby se naň ta faleš provedla, má po vyšetření případností s propadením statku na hrdle ztrestán býti *↗ falešně, falešník.*

falešník peněz falešník mince, padělatel peněz, *penězokaz*, der falsche Müntzer AČ I 215 (1422): Pakliby kto mimo náš tento výnos které minci tajně neb zjevně dělal, k takovému má popraveno býti, jakož na falešníka peněz záleží.

galery galeje, galerie, katarhy, Ruderbank, *trest nucených prací* Záp-Žer I 231 (1599): aby mu se milost stala, při životě aby byl zachován a na galéry odeslán.

gratia venia, milost, *omílostnění, zmírnění trestu* CJB II/2 25 (1356): ... si ... reges Boemiae, tali dampnato, ... accusato vel bannito darent veniam de commissis vel gratiam, ...; CJB II/4 320-1 140 (Sententiae Brun.)

heimsuche *heymswoche*, Heymsuchung, výboj, invasio domus CJB I 73 (1243): Item, quicumque aliquem de homicidio, vel de invasione domus, hoc est heymswoche ... culpaverit ... *↗ hrdost, kvalt, nadvore, výboj.*

hlava *glaua* mord, vražda, caput, homicidium, Mord, Todtschlag 1. *zabití člověka (jehož následkem byla původně jen pomsta nebo vyrovnání)* RTT I 433 (1366): ... páni země České našli za právo, že kdož by koli člověka zabil, ten vražedník z toho mordu aneb z hlavy na svém právě aneb soudu ... nařlekán neb viněn býti má 2. *pokuta za zabití placená buď individuálně neb kolektivně (vesnicí)* CJB I 49 D (1221—1223): remittimus ipsi episcopatu ... omnem exactionem ... naroc, zwod, hlauam, wrez ... •

hu-odložiti *zaplatiti odškodné (peníze hlavní, přihlavní) přátelům zabitého* KnDrn 101: Když jest kdo zabit, ... a přátelé se k tomu svolí, aby vrah jich přítele hlavu odkládal podlé práva, ... **hu-ohledati** *provéstí šetření v místě vraždy* VŠ II 11 26 50: Dokládá se svědomie komorníčieho, který jest tu hlavu ohledal, a jiného svědomie ... *↗ hlavní peníze, přihlavní peníze, odklad hlavy.*

hrdost pych, violatio fundi, violentia, vis, Frevel, Heimsuche, Hochmut, Stolz, *násilí na majetku způsobené někomu mimo obydlí (zvl. na pozemku)* Reg I 124 52 (Cc 1057); CJB I 56 (1222): ... si quis spoliatus fuerit per wyboj, incuset quos vult, et de herdost nominet quos voluerit, ...; LC II 429 (1414): Jeruše ... poh ... Petra ..., že mi učinil pych svůj na mých řekách zrúbal mi hráze pravou hrdostí; CJM IV/1 55 X 1331—1454: Žalujícímu ... z rány puol řivny buď dána, rychtáři zajisté řivna celá buď dána a z hrdosti šiling jeden buď dán.

chromota mutilatio membri, lemda, leem, *trestný čin proti zdraví, vedoucí k trvalému zmrzačení* ŘPZ 64: ... kdyžby šlo o chromotu a nebylo ... poznáno, jest-li chromota ...: tehdy nemá ta pře odsúzena býti až do roka; a bude-li chromota, mají jej odsúdití za chromotu.

incendium oheň, pálení, paličství, požár, zapálení, *žhářství* CDM VII 739 (1247—9): Pro incendio si quis captus fuerit, igne peribit / *incendarius, incensor, incensus*.

jistina corpus delicti, species facti, Tatbestand, Tatbeweis, *předmět doložený jakožto indicie* ŠTKnŠest 22: ... kdož bude s tú jistinú popaden ..., právě jako s jistinú zloděj, přiveden bude na odsúzení; AČ VIII 42 (1471): ... nebť ten jistý služebník vzat jest s jistinú, kteráž při něm jest nalezena z těch věcí, kteréž jsú pobrány člověku ... / *jistec, jistiti*.

kacířství kacířstvo heresis, Ketzerei, *úchylka od víry hlásané církví katolickou* AČ III 181 (1414): ..., abychom otázali kněze Konráda, ... jenž jest tudíž s námi byl, vieli do něho které kacierstvie aneb který blud, ...; Jos II 56 (1708): ... Kacířství, které jest urputný v člancích víry blud ... / *kaceřovati, kacíř*.

káratí castigare, züchtigen 1. *trestati* AČ VII 272 (1467): ... jestliže by se ... dopustili kterých věcí, že samie chtěie se káratí a vaši kázeň nechtie podniknutí ... 2. *odstrašovati* Brikcí 33 I: ... reptáky a zpuřné a přestupníky spravedlnosti, ... tak přísně trestcete, aby se jimi jiní kárali / *káranec, kárání*.

konkubinát concubinatus, *trvalé mimomanželské soužití muže a ženy* AČ XXII 134 (1545): Kdo ze selských lidí byl by postižen v konkubinátě nebo ve dvojženství, toho vrchnost trestej pranýřem, šilinkem, a cejchem / *concubina, concubinarius*.

krádež zlodějství, furtum, Diebstahl 1. *odnětí cizí věci movité bez vědomí vlastníka* JRM II 12 327 X — 1460: Krádež jest osobenie cizí věci lstivé, kterážto bez vuole pána té věci bývá 2. *ukradená věc* AČ XXIII 95 (1628): Krádeže od čeládky sousedové ani od žádného kupovati nemají + ~ **denní** furtum diurnum, *krádež spáchaná za bílého dne* Brikcí 48 I; ~ **tejná**, *krádež při níž pachatel nebyl dopaden při činu, nebo ukradená věc nebyla u něho nalezena* Kold P III 346; ~ **zjevná**, k. patrná, k. zahrnující ostatní případy Kold P III 346 / *kradba, kradejník, kradeň, krásti*.

křivda bezpráví, krátko, iniuria, Unbilde, Unrecht, *protiprávní jednání* JRM IV XII 413 X — 1460: ... sůdce a příssežní ... mají naučiti k rozeznání křivdy a pravdy • **obdržeti sůd s k-ú** *nespravedlivě vyhráti spor* ŠtKnŠest 20: Měl by raději s pravdú odsúzen býti, nežli by s křivdú obdržal sůd / *křiv, křivdář, křivě.*

kvalt moc, outok, pych, Gewalt, *násilný čin* MC 29 X—15 stol.: ... ktožby kolivěk od jiných překážky činících nuzně mocí a kvaltem jat nebo šacován byl, ... + ~ **na duom** *invasio domus, výboj, heymsuche, násilné vpadnutí do cizího domu* Brikcí 31 I: Kvalt na duom kdo učiní, by neranil, má co vražedník trestán býti / *kvaltně, kvaltník domu, kvaltovně, kvaltovní.*

lání hanění, increpatio, opprobrium, vituperatio, Fluchen, Schelten, 1. *právem dovolené pomlouvání jako donucovací prostředek proti neplněnímu dlužníkovi (forma ručení ctí za dluhy)* VŠ I 5 45 29: Ktož pro neplnění a dosti — nečinění listu laje a hanie, a spravedlnosti listovnie tím láním a haněním dobýti nemóž, má je právem zemským vedle nálezu starého dobývati 2. *urážka na cti* MC 88 X—15 stol.: pakliby jinak svého dlužníka haněl a na jeho čest láním sáhal, šest nedělí má trpěti královu kázeň / *láti.*

latrocinium *loupež* Reg II 764 (1298): Quodque si quis furtum vel latrocinium aut homicidium vel aliam ... culpam perpetraverit, criminis regie potestatis sententia capitali subiaceat / *latro, latrocinator, latrunculus, loupež.*

loupež insidiae, latrocinium, ohřeb, praeda, rapina, spoliatio, spolium, Raub, Rauberei 1. *násilné přisvojení si cizí věci (kvalifikovaná krádež)* AČ I 57 (1395): ... aby mordové, vraždy, lúpeži ... byly súzeny podle starého práva ... 2. *věc uloupená* ZápŽer I 57 (1596): to že pronesli pacholci jejich, kterýmž oni příliš málo z loupeže dostalé oddělili / *loupežně, loupežnictví, loupežník, loupežství, loupiti, lup.*

moc moczba, násilí zjevné, facultas, potestas, vigor, violentia, vis, vis publica, Gewalt, Gewaltsthat, Kraft, Macht, Vollmacht, Wirksamkeit, Wirkung 1. *faktická moc nad věcí* Brikcí 7 II: Že koně, roucho i vše-liké věci movité někomu puojčené ... a dále od něho ... prodané ... ne-mají býti obstaveny u toho, v číž mocí budú nalezeny 2. *oprávnění* ZZ 1530 104: ... že otcovský poručník má moc puohony přijímati, i sám poháněti, jako sám otec ... 3. *právní platnost* OzDubé 78: ... také panský nález také mocí byl, že ot něho žádný se otvolati nemohl ... 4. *adminis-*

trativní nadřizenost, dozor ŠtKnŠach 46: Komorník má v své moci ty menšie komorníky 5. *plná moc, zmocnění* LC II 419 (1415): tu také přišel před nás Přech ... maje tu moc hrabinu ... 6. *neoprávněná svépomoc* Vš II 21 91 81: Mocí žádný jeden na druhého nesahaj ... 7. *násilí* KnRožm 244: ... tehda pošli svého komorníka ať dá bezpečenstvo před sobú i před svú mociú přiměřie ... • *dospěti v právní moc* *nabýti právní moci* TZÚpad 438 861 (1835); *hleděti m-i někoho* *užívati násilí proti někomu* AČ I 46 (1436): nebť súdy a řády propustiti a osaditi chcem, aby vlec jeden druhého mocí nehleděl, ale právem; *odpírati m-i m-i* *moc mocí zaháněti, vim vi repellere, Gewalt mit Gewalt vertreiben* *brániti se násilí násilím* Kold N XVI 320: ... práva toho jednomu každému propůjčují, aby moci mocí svou, násilí násilím odpírati mohl; *sahati m-i na někoho* *užívati násilí* Vš III 23 28-29; ZZ 1530 99 / *mocen býti, mocnář, mocný, mocnost*.

mord hlava, vražda, zabití, caput, homicidium, mortificatio, Ableibung, Mord, Todtschlag, *v období feudalismu úmyslné (a) i neúmyslné (b) usmrcení* a) ZápŽer I 56 (1596): stal se hanebný mord na osobě kupce jednoho bohatého ..., který jeda z jarmarku ... od některých retharů byl podskočen, na cestě zabit, ... b) SnČes V 598 (1579): a ne že by se z nucené potřeby brániti museli a v tom se mord přihodil / *mordérce, morděř, morděřství, zamordovati*.

mrskání Ruthenstreich, *trest tělesný* § 42 odst. 4 vyhl. 42/1857 z. z. Č.: Kárání na těle ... záleží u jinochů ... a u služek v mrskání metlou, u čeledínů odrostlých v trestu holí / *mrskati, kárání holí*.

mstít punire 1. *vykonávat svémocnou pomstu* AČ XIX 519 (1490): Mstí-li se kto sám a opravuje sobě, opravú práva stracuje 2. *trestati* Vš IX 1 131 412: ... těžšími by pomstami nad nimi (= úředníky) mělo mstěno býti než nad jinými / *msta, pomsta*.

nářek cti hanění, lání, zlehčení, contumelia, convicium, honor infamatus, infamatio, Beschimpfung, Ehrenhändel, Schändung, *urážka na cti* RTT I 200 (1497): ... on ... puovod vinil jest Jana ... z nářku cti, tu kdež jest pravil ... že jest měl lepšího otce ... / *nárok, naříkání, nařknouti*.

násilí veřejné öffentliche Gewalt (tätigkeit), *protiprávní jednání, jež má donutit někoho k činění nebo trpění něčeho* Ther 73 3 (1769): Veřejného násilí tehdy následující sebe vinný činějí, a to ... : když někdo zbrojnou rukou do něčího domu aneb příbytku zoumyslně se vláme, jej tam s bitím aneb poraněním neb jiným způsobem uráží.

nátisk dáv, útisk, gravamen, iniuria, insultus, oppressio, Bedrückung, Druck, *násilný čin, útlak* CJM I 192 (1405): ... páni našli, aby všecka bránie mocí, všecka násilí, odpovědi ... i všecky nátisky stály a minuly v České koruně, ...; AČ XI 547 (1501): ... Dorotha vinila je z pychu a nátisku, kterýž sú lidem jejím ... učinili / *nátiskník*.

návod Anstiftung, *navádění k trestnému činu* LC II 9 21 (1406): Jaroslav ... Zdenu ... poh ... proto, že její návodem pobráno jeho dvěma člověkama dobytek ...; AČ VIII 442 (1487): Jindřich skrze návod Burjana vypálen byl a škodu vzal / *návodce, navoditi, navodník*.

očista immunimentum, Rechtfertigung, Reinigung, *v 15. stol. očistná přísaha spolupřísežníka potvrzující pravost přísahy strany hlavní* OzDubé 46: Pakli ... svědci jdú a ti s očistú projdú, tehda získána pře; Ib. 56: Přísaha očisty: ... Na tom přísahám, že ta přísaha, ješto Jan z Krp přísahal proti Pavlovi ... jest pravá + ~ **železem horúcím** právo železo, experimentum ferri candentis, Feuerprobe, *ordál železem* OzDubé 10: mnoho obyčejov pohanských ... v právu země české jest držáno, jako očista železem horúcím aneb uvržení na vodu / *očistiti, očistník*.

odboj puch, výtržnost, rebellatio, rebellio, repulsa, Frevel, Notwehr, Rebellion, Widerrechtlichkeit, Widerstand 1. *násilné vzepření se úředním orgánům (komorníkům) při výkonu práva, zvl. při exekučním uvedení žalobce v držbu* Reg I 722 336 (1227); KnRožm 185: Z otboje trój pónon, staré právo; OzDubé 140: ... když otboj bude ukázán na koho a on jsa pohnán, roky zmešká, můž naň ihned ... saženo býti i k sboží, i k hrdlu; KnDrn 57: Toto jest odboj: když se na koho úřad vede, na zvod, na odhad, na přidědění, a že by ten, na číž grunty se vede, toho úředníkům bránil mocí, střelbú, neb lidmi se zbrojí, aneb úřadu jejich slovy, skutkem co uškodil ... 2. *obrana proti útoku* Briklí 28 III. Kdo z vraždy chtěl by svou nevinu prokázati, že moci svou moci odpíral, jenž slove „odboj“ / *odbojnictví, odbojník*.

odpovědník odpovědný nepřítel, odpovídá, opovědník, zhoubce zemský, detractor imperii, homo seditiosus, hostis diffidatus, abgesagter Feind, Absager, Landesschädiger, Rebell 1. *šlechtic, vypovídající soukromou válku (záští); odpověď způsobovala (do poč. 16. stol.) beztrestnost činů jinak trestných* SnMor II 573 (1518): ktožby kolivěk které osobě odpověděl, ... a potom ten odpovědník, chtěl-li by se té odpovědi spustiti ... 2. *škůdce zemský* AČ XXVI 392 (1545): Poněvadž on Pavel mlynář ... řád a právo opustil, a dal se jest proti zřízení zemskému v odpověď a odpovědníkem se postavil, ... 3. *osoba odpovídající na žalobu* CJB II/2 401 (1375): Že

všichni žalobníci a odpovědníci první den sobotní, když se sněm začne, mají býti přítomni / *odpověď, odpovědnictví, opověď, opověděti.*

pachatel činitel, spachatel, Thäter AČ XVIII 525 (1511): ... podle svolení země ... pachateli tohoto hanebného skutku dostatečně se ujistiti / *pachatelství, spáchání, spáchati.*

plen pynch, confiscatio, praeda, spolium, Confiscation, Wegnahme
1. *propadnutí a plenění (resp. zabírání) majetku hrdelního zločince* Reg I 722 336 (1227): Confiscationis sententia quae plen dicitur, locum non habet; ŠtKnŠest 168: ale má se zvláště každý poprávce stříeci lakomstva, aby pro zbožíčko, pro plen, pro kořist neradoval se cizie smrti 2. *uniknutí do domu a pobrání majetku (pych)* KnRožm 69: Z plena právo se zpravití zemským právem, ... Ibid 224: Plen, výboj ..., to můž opoviedati poslem svú škodu, ač chce; neb sám ten, jemuž se stala škoda, 3. *věci získané soukromou válkou (záštím) nebo loupeží* RTT II 13 (1404): ... aby ižádný člověk ... nepřijímal ižádných věcí válkami nebo lapkováním braných, ani zájmuov ani plenuov ...

pobuřování Aufwiegelung, Empörung, *popouzení proti úřadům a jejich rozhodnutím za účelem vyvolání nepokoje ve státě* § 300 zák. 117/1852 ř. z.: Kdo veřejně, nebo před více lidmi, nebo v dílech tiskových ... haněním, ... nepravdivým udáváním ... hledí nařízení nebo rozhodnutí úřední zlehčiti, nebo ... jiné k nenávisti k úřadům státním ... anebo k opovrhování úřady ... na ně popuditi ... dopustí se přečinu pobuřování / *pobuřovatel.*

počátek initium 1. *útok (napadení) proti životu nebo majetku* AČ IX 524 (1490): ... nemajíc k němu žádné viny počátek učinil ... že hodil naň sekyrú ... 2. *osoba zavdavší podnět k útoku* KnDrn LXXXII (1529); Já Vítek přísahám ..., jakož mne viní Jan ... o zabití ... bratra svého, že jsem já počátek té svády nebyl, než jsa přinucen hrdla svého jsem bránil / *počátník, počínati.*

podávení podav hanba, násilí, defloratio virginis, oppressio mulleris, stuprum violentum, Notzucht, *násilné smilstvo* KnRožm 228: Když opoviedá která z podávenie, právo jie opovědieti jmajíc zedraný šlojěř ... i Mcl: „opoviedám, že jsem podávena“; Vš III 24 90 155 / *podáviti.*

podvod neupřímnost, šibalstvo, stellionatus, Betrug, Unterschleif, *lstivé uvedení v omyl* RTT I 198 (1494): ... že jest Jiříkovi ... podvod učinil a pro takový podvod neslušný ... jej ... v svú kázeň berú ...; § 197 zák.

117/1852 ř. z. Kdo lstivým předstíráním nebo jednáním jiného uvede v omyl, jímž někdo, budiž to stát, obec nějaká nebo jiná osoba na svém majetku nebo na jiných právech škodu trpěti má; ... dopustí se podvodu / *podvoditi, podvodník, podvodný*.

pokora expiatio pro homicidio, *symbolické úkony nad hrobem usmrčeného prováděné při soukromém narovnání mezi pozůstalými a pachatelem* KnTovač 210: Když by ... pán pána zabil, neb zeman pána a přišlo o hlavu smluvení ... má (vrah) sám padesátý ku pokoře jíti, bos, bez pásu, a na hrob křížem lehnouti ...

políček alapa ŘPZ 35: Kdyžby rovný rovnému ... před králem neb před súdem dal políček, a s tím popaden byl: tehdy ten, jemužto dán políček, má jemu dáti ... dva, a pěstí v nos Ib. 37: Ale kdyžby chlap vladyce nebo šlechtici směl políček dáti a tu popaden byl: má jemu i s hrdlem na milost otsúzen býti, aby z něho učinil, což se jemu líbí.

pomocník spolupřísežník, coniurator, consacramentalis, *osoba přísahající spolu se stranou hlavní na základě svého subjektivního přesvědčení o její nevině* KnRožm 209: Potom z hlavy i z příhlavního dobytka pomocníky zpraviti se ... / *očista*.

pomsta pokuta, poena, ultio, vindicta, Rache, *trest* JRM IV 2 377 X — 1460: ... přestupitelé ustanovenie tohoto se všemi statky svými i s osobami, královské podlehněte pomstě; Kold M I 299: Pokuta jest přísná pomsta, již k ztrestání přicházejí všelijací vejstupkové lidští / *pomstíti, msta, mstíti*.

poprava právo soudné, iurisdiction, iurisdiction capitalis, iusticiaria, officium iusticiariae, territorium iudiciale, Execution, Halsgericht, Hinrichtung, Justificirung 1. *hrdelní jurisdikce* JRM IV 18 385 X — 1460: ... řád práva bývá pohanien, jestliže jednomu každému súdci jeho poprava t. soudní právo nezachovává se 2. *jurisdikční obvod* OzDubé 4: Purkrabie pražský najvyšší ... má moc ke zlým ve všie popravě země české sáhnúti ... 3. *soud* AČ XXIII 10 (1627): Žádá-li pán zabitého na morděře práva, budiž dodán k nejbližší popravě a právo naň puštěno 4. *výkon trestu smrti* Kold T VIII 394: A při žádném právě nad žádným zločincem ani nad žádným jiným člověkem nočním časem nemá se poprava vykonávati • **dodati k p-ě** in das Strafgericht (Halsgericht) überliefern, *odevzdati k soudu* OZZM 627 437: ... nemá-li ten, kdož jeho v svém vězení drží, žádné své takové popravy, bude povinen takového mordýře k nej-

bližší popravě do města ... dodati, aby tu naň právo puštěno bylo ↗ *poprávce, popraviti*.

postrk hnání, šup, Abschlebung, *policejní opatření buržoazního státu proti nepohodlným příslušníkům proletariátu spočívající v nuceném jejich dopravení do jejich obce domovské (jedno z protistávkových opatření)* § 1 zák. 88/1871 ř. z.: Z příčin policejních mohou jen osoby níže jmenované z jistého místa neb okršlku do obce, k níž přísluší, ... postrkem čili šupem odvedený býti ... • **p-em odehnati** § 4 odst. 4 č. 59/1868 z. z. č.: Co se týče žebráků přespolečných, má je obec k jejich obci domovské odkázati a dle potřeby učiniti, aby tam byli postrkem odehnáni ↗ *hnanec, hnání, pas hnanecký*.

pozdvížení vzbouření, seditio, Aufhebung, Aufruhr, Aufstand, Empörung, Rebellion, Tumult 1. *vzpouza proti feudální vrchnosti a podněcování k ní (zemězrada)* Kold O XIII 339: Seditio, pozdvížení, aneb zbouření lidu, kteréž se působí, kdyžby někdo lidu obecného proti vrchnosti nebo ouřadu pozdvíhoval 2. *násilí proti úřední osobě* § 68 zák. 117/1852 ř. z.: Srocení více osob k tomu, aby vrchnosti násilím činily odpor jest zločinem pozdvížení; Ib § 69: Pozdvížení dopouští se každý, kdo se ke srocení přidá ↗ *pozdvíháč, pozdvíhovatel, pozdvíhovati*.

právo útrpné dotaz útrpný, dotázka ostrá, právo hrdelní, tortura, trápení, quaestiones et tormenta, Folter, peinliche Frage, peinliches Gericht, peinliches Recht, Tortur, *mučení při soudním výslechu za účelem vynucení doznání* AČ XXXII 267 (1522): I poněvadž též Martin řádu rytířského jest ... poroučímeť ..., aby ty na téhož Martina žádným právem útrpným sahati nedal a nedopouštěl ... RTT I 121 (1534): ... že nějaký Jan ... jsa trápen právem outrpným při právě městském ... nějaký věci praví a vyznává na Jiříka ... ↗ *tortor, torquere*.

přeboj přebitie, praeda, praedatio, rapina, *loupežné přepadení* KnRožm 69 ↗ *přebíjeti, přebítí, přebojník*.

přijímač příjemník, tutlač, Hehler, *osoba, která přijímá věci kradené, nebo přechovává zloděje* Kold P V 346: ... přijímači a přechovávající jednotejné pokuty jako i zloděj, hodni jsou. Nebo kdož vědomě zloděje do svého domu přijímá, jím hospodu dává, ten slove zatajitel zlodějství a přijímač ↗ *přijmouti*.

psanec zhůbce království, bannitus, infamatus, proscripus, Berüchtiger, Friedlose, Infamer, Landfriedensstörer, Proscribirter, verruchter Urgich-

ter, rušitel zemského míru zapsaný poprávcem do seznamu zločinců postavených mimo zákon OzDubé 106: Pakli by vždy slúžili proti koruně anebo koruně škodili ..., tehdy každý odsúzen jest práva všeho cti jako psanec za zemského škódcí a zloděje • **vyhlásiti za p-e** dáti do achtu, in die acht erklären, vor einen Berichtigten Urgichter publicieren *postaviti (někoho) mimo zákon* OZZČ R XXI 510: ... že by někdo za psance jmín, a ... vůbec zjevně za takového vyhlášen býti měl ↗ *psání, psátí*.

pych hrdost, kvaľt, zpupnost, contumelia, excessus, iniuria, violentia, vis, Frevel, Gewalt, Hochmuth, Stolz 1. *poškození nebo protiprávní užívání cizího majetku* Kold Q I 354: Toto za psych držáno býti má: kdožby komu lesy, louky, stromoví, ... přesekal, v řekách, potocích. ... ryby aneb raky lovil ...; nebo po záповědi kdo komu po jakýžkoli gruntech krom cest a stezek svobodných jezdil a chodil 2. *ublížení na těle* WintOb II 800: ... psych se počítá, když komu hanbu neb ránu udělá a okrvaví, třeba žejdlíkem nebo vyhozenú věcí; AČ XXVI 180 (1526): ... Uršula ... na Podolské žaluje ... Jana ... a Klímu že jsú úkladně zranili, pychem a kvaltem schromili 3. *omezení osobní svobody* NálPráv I 321 (1536): Kdožby člověka nebo služebníka čího bez příčiny vsadil, učiní psych 4. *ublížení na cti* Vš III 13 25 122: ... když se jemu od něho moc, křivda a bezpravie na jeho cti nebo statku ... svévolně, mocí a pychem děje ↗ *pychatí*.

rána plaga, vulnus, Wunde 1. *trestný čin proti zdraví* ŘPZ 65: A chceli jej nebo koho jiného z té rány pohnati ... 2. *zranění* Vš III 24 86 155: ... žádati od desk komorníka na ahledanie zbitie, ran bodených nebo sečených, aby je viděl a ohledal + ~ **suchá** r. *nezanechavší stop* NBrn 74 71: ... Žaloval jest otec na syna ..., že jeho ubil suchými ranami ... ↗ *ranné, ranník, raniti*.

ranné Wundgeld *pokuta, placená za ublížení na těle* Reg II 416 (1263): ... siue a latronibus uulnerentur, quod dicitur ranne, liberi sint ↗ *rána, ranník, raniti*.

relegatus *odsouzenec vypovězený za trest (po veřejném vymrskání) ze země* MagdMor 39 (1611): ... relegatus na věčné časy ↗ *relegare, relegatio, relegieren*.

rouhání rouhanlivost, zlořečení, blasphemia, crimen laesae Maiestatis Divinae, Gotts-Lästerung, *trestný čin hanobení boha, svatých osob nebo věcí* AČ XXIII 127 (1633): Lání ... hromování, ... a zvláště bezbožná rouhání proti Pánu Bohu, proti Matce Boží a svatým svátostem velebným ... všem se zapovídají ↗ *rouhač, rouhati se*.

rušení obecného míru *ohrožování vnitřního klidu v buržoazním státě (trestný čin, jenž hrál významnou roli při persekuci KSČ v předmnichovské republice)* § 14 odst. 1 zák. 50/1923 Sb.: Rušení obecného míru. Kdo veřejně, nebo před více lidmi nebo více lidí pobuřuje proti státu pro jeho vznik, proti jeho samostatnosti, ústavní jednotnosti, nebo demokraticko-republikánské formě, trestá se za přečin ... / *rušení obecného pokoje, rušitel.*

rušení obecného pokoje *rušení veřejného (zemského) pokoje, rušení pokoje země, Landesfriedensbruch, Störung (Verletzung) der öffentlichen Ruhe, ohrožování vnitřního klidu ve feudálním státě* Jos XIX 59 (1708): obecného pokoje rušení jest, když někdo nepřátelským způsobem, neb oumyslem proti nejvyšší vrchnosti své pánu a knížeti země, jeho raddám a vyvýšenosti, skutkem nebo raddou, brannou neb bezbrannou rukou něco před sebe bere ...; Ther 21 4 (1769) / *rušení obecného míru, rušitel obecného dobrého.*

sdružování státu nepřátelské *zakládání resp. obnovování zakázaných politických organizací s protistátním zaměřením (delikt namířený proti KSČ)* § 17 odst. 1 zák. 50/1923 Sb.: Sdružování státu nepřátelské. Kdo založí tajnou organizaci, jejímž cílem je podvracet samostatnost, ... státu, kdo znaje účel takového sdružení k němu přistoupí ... jeho činnosti ... se zúčastní, je ... podporuje, trestá se za přečin ...

schvalování trestných činů *veřejně projevovaný souhlas s trestnou činností jiných osob* § 16 odst. 1 zák. 50/1923 Sb.: Schvalování trestných činů. Kdo veřejně vychvaluje nebo výslovně schvaluje zločin nebo přečin nebo jinak projevuje s ním souhlas, kdo veřejně vychvaluje neb oslavuje pachatele pro takový čin, trestá se za přečin ...

sok *zoch, zok* *původ, accusator, adversarius, calumniator, delator, emulus, indagator, osoba vypovídající na základě iniciativy žalobcovy o pachatele, který nebyl dopaden při činu* CJB I 55 (1222): Nullus zoch aliquem accuset, nisi certo sub testimonio vicinorum constet de damno eius; et si fuerit zoch convictus, testimonio fori communis lapidetur / *sočení, sočiti.*

spáliti *cremare, igni perire, potrestati upálením* Brikcí 29 II: Žhář, zjevně hroze a skutečně zapále, má spálen býti / *spálení.*

svod *suode, zvod, intertatio, Anefang* 1. řízení, jímž osoba, u níž byla nalezena ukradená věc sváděla se sebe podezření z krádeže jmenová-

ním svého auktora (zpravce) CDB II 244 (1222): ... omnem iusticiam ad nos et ad officiales curie nostre spectantem sive de naroch, sive de zvode, eis ex integro relaxantes; Brikcí 7 XIV: A tak s jednoho na druhého svod puojde, dokudž by se pravý prodavač nenašel 2. *pokuta za krádež placená buď individuálně usvědčeným nebo kolektivně celou obcí (nebyl-li pachatel vypátrán)* Reg I 124 52 (Cc 1057): Iungimus praeterea omnibus supradictis collectas generales, venditiones, ssvod, glaua, narok, ... Ib. 501 228 (1207): Ius quod datur pro capite, sive pro fure, vel pro svod principi vel eius inbeneficiatis, ... episcopo et ... ecclesiae concessimus perpetuo obtinendum, ... / *svěsti na soukupa, zprava, zpravce, zpraviti.*

šíření nepravdivých zpráv *delikt, omezující zejména svobodu projevu* § 18 odst. 2 zák. 50/1923 Sb.: Šíření nepravdivých zpráv. Kdo veřejně sděluje, nebo jinak rozšiřuje ... nepravdivou zprávu, ač ví, že tím poškozuje bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost nebo veřejný pořádek ... trestá se za přečin.

úmysl dolus (malus), dolus praemeditatus, propositum, Fürsatz, *úmysl směřující ke spáchání trestného činu* Brikcí 48 IV: Kdož by koli z oumysla a s dobrým rozmyslem na druhého outok učinil, by jeho pak nezabil, avšak raní-li jej ... jako mordéř má pomstu trpěti; Ther 3 3 (1769) • **obdržeti** ~ obtinere intentionem *vyhráti soudní spor* Brikcí 41 I: ... dovede-li, že jest křičela v ty časy, když jest porušena ... byla, anebo hned svú žalobu rozprostřela, oumysl svúj obdrží.

únos únosba, unesení, raptus mulieris, stuprum, Entführung, *násilné unesení (zpravidla ženy)* Vš III 24 90 155: O únosu, o podávení ... tak se zachovati každý má, ... aby křik panny neb paní byl proveden, ... / *unést, únosba, únosce, únosník.*

úp křik, povyk, clamor, *právem předepsané volání o pomoc napadenou osobou jako podmínka pozdějšího provedení formálního důkazu* OzDubé 19: A též o únos komorník má slyšeti susedy, kde panna neb vdova byla, byl-li úp, křik ...; ŘPZ 87 / *příúpěti, úpěti.*

útisk utištění, Bedrängnis, Bedrängung, Bedrückung, 1. *násilí, donucení* SnČes II 170 (1547): ... chudým lidem ... žádných outiskuov, škod, ani chalupování a plundrování, žádný ... aby nečinil ... pod trestáním ... 2. *delikt, používaný v předmnichovské republice proti revolučnímu dělnictvu* § 1 odst. 1 zák. 309/1921 Sb.: Kdo s někým ... zle naloží, nebo mu způsobí újmu na těle, svobodě ... nebo mu takovou újmu pohrozí, nebo vědomě vyžítkuje ... hrozící tísně nebo využije svého postavení ... chtěje

tím bezprávně na něm vynutiti, aby něco konal, opomenul, nebo snášel, dopouští se útisku ... *utiskati, utiskování, nátisk.*

vina pokuta, crimen, culpa, delictum, emenda, mulcta, poena, ruga, Poenalgelder, Schuld, Verbrechen, Versehen 1. *žalobní důvod* ŘPZ 9: ... tehda pohnaný prázden jmá býti póhonu i té viny ...; Vš IX 3 rkp Kříž 417: neb dosti divu jest, aby někdo někoho poháněti, žádné k němu viny nemaje, směl 2. *soudní pokuta (taxa) placená stranou zemským úředníkům* ŠtKnŠest 155: Viny také berú páni; někdy je to bez hřiechu a někdy s hřiechem a někdy by hřiech měli odpustice vinu ... 3. *trest* Vš VI 7 19 262: Přicházle se ... že syn ... díel svůj ztracuje, kdyby svým počátkem otce ... zabil ... takový vedlé práva starého mimo jiné viny díel svůj ztratí ... • **mstítí v-u**, kázati vinu, stíhati trestné činy CJM IV/1 167 X 1378-kon. 14 stol.: rychtář s konšely před vladařem kláštera našeho sudte, aby taková vina mstěna a z kořen byla vyplena *vinen býti, vinití, vinník, vinovati, vinovatý.*

viselec *suspensus, zločinec odsouzený k trestu smrti oběšením (event. i případ zločinu trestaného touto smrtí)* Reg II 230 (1259): Si aliquis hominum dicte ciuitatis et ecclesiae suspensus fuerit vel suspendendus, quod viseleh dicitur boemice *visálka.*

vražda mord, zabití, homicidium, Ableibung, Entleibung, Mord, Mordthat, Todtschlag, 1. *usmrcení člověka* Kold N XXVIII 323: Vražda nic jiného není, než když člověk člověka v půtce aneb v svádě zabí; Jos XIX 59 (1708): Mord nebo vražda jest zabití člověka a neprávne o život připravení 2. *úmyslné usmrcení člověka* § 134 zák. 117/1852 ř. z.: Kdo jedná proti člověku v úmyslu, aby ho usmrtil, takovým způsobem, že z toho nastane smrt jeho nebo některého jiného člověka, dopustí se zločinu vraždy *vrah, vražedník.*

výboj kvalt, vybíjení domů, vybitie, útok na dům, invasio domus, invasio et spoliatio domorum, gewaltsammer Einbruch, heimsuche, *násilný vpád do cizího domu (dvoru) a uloupení majetku* CJM II 17 X 1249 - 15. stol.: Čtyři pak pře vynímáme od tejto tvrdosti práva, ... vraždu, porušení nebo násilné panen, hřiech falše peněz a stříbra, útok na duom, ještě německy heymsuche slove a česky výboj *vybíječ, vybíjení domů, výbojník.*

vyhrožování nebezpečné pohrůžka nebezpečná, gefährliche Drohung, *hrozba budící důvodnou obavu, že bezpečnost někoho bude vážně ohrožena* § 99 zák. 117/1852 ř. z.: Kdo pohrůžky ... takové, že se jí ... vzbu-

dití může důvodná obava, užije i jen v tom úmyslu, aby . . . jednotlivou osobu, obec nebo okres uvedl ve strach a nepokoj, dopustí se zločinu veřejného násilí nebezpečným vyhrožováním.

výtržnost výtržek, excessus, vis privata, Ausschreitung, Frevel an dem Gut (an der Person), Gewalttätigkeit, *násilné jednání proti osobě nebo majetku* Kold N XXV 321: Kdožby koli vejtržnosti se dopustil, na toho každého buď rozsudek učiněn podle spravedlivého soudcův uznání a velikosti skutku vejtržného / *výtržně, výtržník*.

vzbouření Aufruhr, *vystupňované pozdvižení* (v. t. ad 2), *hromadná vzpoura* § 73 zák. 117/1852 ř. z.: Dojde-li to při srocní . . . spojením prostředků skutečně násilných tak daleko, že ku zjednání pokoje a pořádku třeba moci mimořádné, pak jest tu vzbouření / *vzbouřiti*.

zabití hlava, mord, vražda, homicidium, Entleibung, Todtschlag, Tödtung, 1. *usmrcení člověka* Ther 83 1 (1769): Vražda aneb zabítí se děje buďto zlosynně s vůlí a zlolestí aneb bez vuole a oumyslu avšak z viny usmrcujícího, aneb bez jeho vůle a zlolestí, též bez jeho viny . . . aneb z nuzné obrany aneb sic z dovolené v právéch příčiny 2. *usmrcení člověka v jiném než vražedném úmyslu* § 140 zák. 117/1852 ř. z.: Nevykoná-li se sice čin, jímž člověk o život přijde (§ 134) v tom úmyslu, aby byl usmrcen, ale přece v jiném úmyslu nepřátelském, jest zločin ten zabítím / *zabijce, zabíječ, zabítec, zabítí*.

zájem impigneratio, pigneratio, Gefangnehmung, Pfändung (des Viehes), 1. *zabavení (zpravidla dobytka) pro nezaplacené úroky* RTT II 70 (1410): Byl na braní komorník . . . a učinil zájem . . . ; zajal 8 voluov. Vyručila zájem Anna . . . 2. *loupež* StLet 476 (1449): . . . pan Kolda učiniv velký zájem okolo Mýta, chudým lidem velikú škodu učinil 3. *věc odňatá loupeží* CJM I 193 (1405): . . . aby ižádný člověk ani zeměnin . . . nepřijímal ani kupoval ižádných věcí válkami anebo lapkováním braných, ani zájmův, ani plenův pod zatracením hrdla i zbožie / *zájemné, zajetí, zajímač, zajímati*.

zhoubce zemský rušitel obecného dobrého, škůdce zemský, zhůbce země, zkazce zemských práv, zrádce, latro, perduellis, Landfeind, *osoba postavená pro porušení právního řádu mimo zákon* Vš VIII 26 8 383: Pakli by kto té svévolnosti býti směl a tomu by odepřel, má . . . naň . . . saženo jako na otevřeného nepřitele a zhůbci zemského a zloděje a dobrého obecného rušitele a práv zemských zkázci; Kold M XXVII 307.

žhář *žhář*, palič, incendiarius, Brandstifter, Mordbrenner, *pachatel žhářství* Kold O XV 340: Žhář aneb palič ten jest, kterýž z oumysla, ze zlosti... z návodu... z ouplatku, ... v svém vlastním statku aneb v... cizím oheň klade, aby tím lidem škodil; Ther 99 1 (1769): Pod žhářmi a paličmi... oni se rozumějí, kteří tajně nebo veřejně... zlolestně... oheň zakládají *žhářství*.

žhářství oheň, pálení, paličství, spálení, incendium, crematio, Brandlegung, Feueranlegung, Mordbrand, Mordbrennerei, *úmyslné zapálení majetku* LC V 851 (1490): někteří lidé pro zlé skutky se jímají, jakožto pro mordy a vraždy, žhářství aneb zlodějství *žhář*.

Seznam použitých zákonů

Trestní zákon o přestoupeních oupadkových (o poplatkovém trestním právu) z 11. VII. 1835 č. 63 Sb. z. s. (přeložil F. L. Čelakovský).

Zákon z 27. V. 1852 č. 117 ř. z. — trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích.

Vyhláška c. kr. místodržitelství z 21. VIII. 1857 (39463) č. 42 z. z. č., kterouž se pro hlavní město Prahu a její policejní obvod vydává prozatímní řád čelední.

Zákon z 3. XII. 1868 č. 59 z. z. č. daný v příčině opatrování chudých.

Zákon z 27. VII. 1871 č. 88 ř. z., jímž se pořádá policejní vyhošťování a honění postrkem.

Zákon z 23. V. 1873 č. 119 ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního.

Zákon z 29. II. 1920 č. 121 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.

Zákon z 12. VIII. 1921 č. 309 Sb., proti útisku a na ochranu svobody ve shromážděních.

Zákon z 19. III. 1923 č. 50 Sb. na ochranu republiky.

Vysvětlení zkratk použitých pramenů

- AC — Archiv český, čili písemné památky české a moravské (F. Palacký, J. Kalousek, G. Friedrich).
 Brickl — Mag. Brickli a Liczko Jus municipale Pragense, Knihy práv městských (H. Jireček, Codex iuris bohemicí IV/III/I).
 CDB — Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae (G. Friedrich).
 CDM — Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (A. Boček, J. Chytil, V. Brandl, B. Bretholz).
 CJB — Codex iuris bohemicí (H. Jireček).
 CJM — Codex iuris municipalis regni Bohemiae; Sbíрка pramenů městského práva království českého (Jar. Čelakovský, A. Haas).
 JRM — Jus regale montanorum (H. Jireček, CJB I).
 Jos — ... Josefa I. ... Nové právo útrpné a hrdelní pro království české, markrabství moravské a knížectví slezské — Josephina — (1708).
 KnDrn — Kniha Drnovská (V. Brandl).
 KnRožm — Kniha Rožmberská (V. Brandl).
 KnTovač — Kniha Tovačovská (V. Brandl).
 Kold — Mag. Pauli Christiani a Koldin Jus municipale regni Bohemiae (H. Jireček, CJB IV/III/II).

- LC — Libri citationum et sententiarum (V. Brandl, B. Bretholz).
- MC — Malestas Carolina (H. Jireček, CJB II/2).
- MagdMor — Organizace práv magdeburských na sev. Moravě a v Rak. Slezsku (V. Prasek).
- NálPráv I — Nálezové práv zemských od r. 1536 (Právník I/1861)
- NBrn — Naučení brněnská, Libri informationum et sententiarum (J. Tkáč).
- OzDubé — Ondřeje z Dubé Práva zemská česká (F. Čáda).
- OZZČ — Obnovené právo a zemské zřízení dědičného království Českého (1627) (H. Jireček, CJB V/2).
- OZZM — Jeho Cis. a Král. Milosti Ferdinanda II. obnovené zřízení zemské margrabství moravského (1628) (H. Jireček, CJM V/3).
- Reg — Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae (K. J. Erben, J. Emler, B. Mendl).
- RTT — Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae; Pozůstatky desk zemských (J. Emler).
- ŘPZ — Řád práva zemského (H. Jireček, CJB II/2).
- SnČes — Sněmy české; Die böhmischen Landtagsverhandlungen und Landtagsbeschlüsse (Král. český zemský archiv; K. Krofta, B. Novák).
- SnMor — Zemské sněmy a sjezdy moravské (F. Kameníček).
- StLet — Staří letopisové čeští (Dílo Františka Palackého II).
- ŠtKnŠach — Štitný Tomáš, Knížky o hře šachové (F. Menčík)
- ŠtKnŠest — Tomáše ze Štitného, Knížky šestery o obecných věcech křesťanských (K. J. Erben).
- Ther — Constitutio criminalis Theresiana aneb Hrdelní právní řád 1789 (Přel. J. J. Zebezer).
- UbBudw — Urkundenbuch der Stadt Budweis in Böhmen (K. Köpl).
- Vš — M. Viktorina ze Všehrd o právních země české knihy devatery (H. Jireček, CJB III/III).
- WintOb — Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku (Z. Winter).
- ZápŽer — Karla staršího ze Žerotína zápisové o soudě panském (V. Brandl).
- ZZ — Zemské zřízení 1530, H. Jireček CJB IV/I/1.